Universal Declaration of Human Rights - Akan (Fante)

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the UDHR in Unicode project, http://www.unicode.org/udhr.

ADASA NDZINOA HO DAWURBO

NYIENYIM

Onam de adasa hon enyimnyam ye per na ndzinoa a obi nngye mmfi hon nsamu a wowo no ngyetomu nye wiadze yi mu fahodzi, perperdzi, ntsentsenenee na asomdwee ne fapem;

Onam dɛ tsia a yetsiatsia nyimpa ne ndzinoa do no dze ewurkadze nwenwen a obiara tsia aba, na afei so woabo wiadze a oreba a no mu nyimpa benya fahodzi wo kasa, gyedzi, suro na ohia ho dawur dɛ nyimpapem nyina hon ahwehwɛdze tsitsir,

Dnam dε ohia pερεερε dε yεmmpε dε yεyε adasa ndzinoa ho mbra,

Onam de ohia de wotu aman na aman ntamu anyenkoye nkitahodzi mpon,

Onam dε Amanaman Nkabomu Kuw mu nyimpa nyina edua Farbaa Nwoma no do agye hon gyedzi a owo adasa awose ndzinoa, nyimpa n'enyimnyam na nyimpa no bo a osom, na mbanyin na mbaa hon ndzinoa a οyε per ato mu na woabo hon enyim biriw dε wobotu asetsena mu kanko na atseyie mpon,

Dnam dε aman a wodom Amanaman Nkabomu Kuw no abo odabaa dε wonye Kuw no bεyε ahwehwε amansuon nyina enyiedzi ama adasa ndzinoa na awose fahodzi ntsi.

KUW NO BAGUA KESE NO

Paa mu kã dε:

Afei,

NHYIAMU KESE NO YI ADASA NDZINOA HO DAWURBO no kyere de: ono nye nhwhedodze tsitsir a owo ho ma nyimpa na aman nyina, ama ankorankor biara na nyimpa kuw biara, se wodze dem dawurbo yi si hon enyim a, woaabo mbodzen edua nkyere na adzesua do ama nkorofo eedzi ndzinoa na fahoazi ahorow no nyi; na woaatoa do afa honara hon man na amanaman nhyehyee do woama woaagye dawurbo yi ato mu na woeedzi do wo Aman a wodom Nkabomu Kuw no mu biara mu nye asaase biara a wohye hon ase no so do.

Asempow 1

Wowo adasa nyina to fahodzi mu, na hon nyina yε pεr wo enyimnyam na ndzinoa mu. Womaa hon nyina adwen na tsibowa, na owo dε hon nkitahodzi mu ndzeyεε da no edzi dε woyε enuanom.

Asempow 2

Obiara wo ndizona na fahodzi a woada no edzi wo Dawurbo yi mu no ho kwan a nyiyimu biara nnyi mu a ofa no obi n'awosu anaa no honamenyi ngyegyee mbrɛ ɔtse, dɛ ɔyɛ banyin anaa ɔyɛ basia, ne kasaa a ɔkã, ne nyamesom mbrɛ ɔtse, amanyɛ ho adwen a ɔwɔ, ne man anaa asetsena mu gyinabew a ofi mu, egyapadze a ɔwɔ, n'awofo hon gyinabew anaa gyinabew fofor biara so a ɔwɔ ho.

Bio, onnyi dɛ wogyina ɔman a obi fi mu no n'amanyɛ kwan, ne mbra anaa n'amanandze gyinabew do-dɛ ɔman no dzi ne mansin, dɛ ɔhyɛ ɔman bi no nhwɛdo ase, anaadɛ onnyi fahodzi, yɛ nyiyimu tsia nyimpa no.

Asempow 3

Nyimpadua no nkwa, ne fahodzi, na no tɔtrɔtɔ yε obiara ne ndzinoa.

Asempow 4

Onnyi dɛ wɔdze obiara to nkowaasom mu anaadɛ wɔma ɔsom ɔsomhun; ɔwɔ dɛ wogu nkowaasom na ndɔnkɔgua korakora.

Asempow 5

Onnyi dε wɔyε obiara ayakayakadze, etsiɔdzendze anaa enyinyandze anaa wɔtsea no anaa wɔma no asotwe biara a ɔsεε dasanyi n'enyimnyam.

Asempow 6

Dyε obiara ne ndzinoa dε, mbra mu, wobu no dε nyimpa wo beebiara.

Asempow 7

Nyimpa nyina yε pεr wo mbra no enyim, na hon nyina fata mbra no ne ntwitwagye a nyiyimu nnyi mu. Obiara wo ho kwan dε mbra no bo no ho ban tsia nyiyimu a obu Dawurbo yi mu nsεmpow no mu biara do no, nye nunu biara a wonunu nyimpa ma ογε ma ογε nyiyimu no.

Asempow 8

Obiara a woaye bon etsia ne ndzinoa a mbra na amambu ho mbra ma no ho kwan no, wo ho kwan de odua asendzi baquafo do qye nsiesie anaa mpata a ofata.

Asempow 9

Onnyi dɛ abɔtsirmu ara wɔkyer obi, wɔdze no sie, anaa wotwa no esu.

Asempow 10

Obiara wo ho kwan dɛ bagua asɛndzifo a wonnton hon asowa nndzi tsena hwehwɛ n'asɛm mu pefee wo ne ndzinoa, n'asadze anaa ewudzisɛm ho sombo bi a wodze abo no ho.

Asempow 11

- 1. Obiara a woabo no sombo bi a odze ntsea nam no wo ndzinoa dε wobu no dε odzi bem kesi dε, woedzi n'asεm ama no kwan biara a ohia dε odze tstsew no ho, na woebu no fo dε mbrε mbra kyerε.
- 2. Onnyi dε wobu obiara fo na wotsea no wo ndzeyεε bi a onnye ntsea nam ase. Na eso onnyi dε woma obi ntsea a obor no mfomdo a oayε no ho ntsea do.

Asempow 12

Onnyi dε abɔtsirmu ara wɔdze ɔho hyehyε obi no kɔkoamunsεm, n'ebusuasɛm anaa n'efisɛm mu; anaadɛ wogu n'enyimnyam na ne dzin ho fi. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε mbra bɔ no ho ban tsia ndzeyεε a ɔtsetse dɛm yi.

Asempow 13

1. Jyɛ obiara ne ndzinoa dɛ okyinkyin na ɔtsena ɔman bi n'asaase do bea biara a ɔpɛ.

2. Dye obiara ne ndzinoa de ofi oman biara mu (noara ne man kã ho) na osan ba ne man mu bio.

Asempow 14

- 1. Obiara wo ndzinoa dɛ ɔhwehwɛ na onya quansuma wo ɔman bi do fi atseetsee ho.
- 2. Onnyi dε dεm ndzinoa yi wobisa wo bon bi a ommfa manyε ho anaa otsia Amanaman Nkabomu Kuw no ne nhyehyεε a onyia no ayε ma woridzi n'asεm wo ho biara ho.

Asempow 15

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔyε ɔman bi ba.
- 2. Onnyi dε abɔtsirmu ara wɔma obi hwer n'amambayε, anaadε wɔmma no kwan mma ɔnnsesa n'amambayε.

Asempow 16

- 1. Όγε mbanyin na mbaa a hɔn enyi efifir hɔn ndzinoa dε wɔwar na wɔwo mba, na awosu, amambayε anaa nyamesom nnsiw iyi ho kwan. Mbanyin na mbaa nyina hɔn ndzinoa a wɔwɔ no awar ho no yε pεr wɔ awar ber no mu nye awar no ngui no mu so.
- 2. Adze ara a ɔwɔ dε awar no gyina do nye asakuw ebien a wɔrowar no hɔn pε a nhyε nnyi mu.
- 3. Okun, ɔyer na mba bɔ mu kor dε abɔasee kuw a nyimpa kuw biara ne farbaa fi mu wɔ adasa mu, na ɔyε hɔn ndzinoa dε nyimpakuw no na ɔman no bɔ hɔn ho ban.

Asempow 17

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε onya egyapadze a ɔyε no nko nedze, anaadε ɔnye nkorɔfo bi bɔ mu nya dεm egyapadze no.
- 2. Onnyi dε abɔtsirmu ara wɔgye obi n'egyapadze fi ne nsamu.

Asempow 18

Obiara wɔ ndzinoa dε ɔyɛ n'adwen, ɔsoa noara ne tsibowa, ɔfa nyamesom biara a ɔpɛ. Dɛm ndzinoa yi ne fã bi nye kwan a obiara wɔ dε ɔsesa ne nyamesom anaa ne gyedzi na kwan so a ɔfa do dze ma ne gyedzi no da edzi wɔ bagua mu anaa nsumaa mu, dε ɔno nko anaadε nyimpa binom kã ho wɔ iyi mu.

Asempow 19

Obiara wo ho kwan dε okyerε n'adwen wo biribi ho. Dza okã dεm ndzinoa yi ho nye dε obiara botum ayε n'adwen wo biribi ho a ntotoananmu biara nnyi mu. Dza okã ho bio so nye dε otum anaa otsie asεm nye nsusui biara a onam kwan biara do na efi mbea nyina, na oma nyimpa binom so tse.

Asempow 20

- 1. Obiara wɔ kwan dε ɔkɔ nhyiamu a ɔyε asomdwee ase, na ɔdɔm fɛkuw biara.
- 2. Onnyi dε wohyε obiara ma odom fεkuw bi.

Asempow 21

1. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε osuo mu ma wobu ne man dε ɔnoara dzi bano wɔ mu, anaadε obosuo mu ma woeeyi ananmusifo.

- 2. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε onya kyεfa wɔ ɔman adɔdɔdze biara a ɔwɔ ne man mu no mu.
- 3. Ͻwɔ dɛ aban no tum gyina ɔmamfo hɔn pɛ do. Dɛm pɛ yi wɔnam ambatow a no mu da hɔ a wɔtow no ne ber ano do da no edzi, akorɔfo a wɔasõ ambatow no wɔ dɛ wɔma wɔtow amba wɔ nsumaa mu a nhyɛ biara nnyi mu.

Asempow 22

Ankorankor biara, dɛ ɔyɛ ɔmamba bo, wɔ ndzinoa dɛ ɔman no bɔ n'eyiedzi ho ban. ɔwɔ dɛ wɔfa ɔman no no mbɔdzen do, anaa bataboa bi a dɛm ɔman no nye ɔman fofor bi yɛ do ma ɔmamba biara n'eyiedzi ba mu dɛ mbrɛ ɔman kor no ne sikasɛm, n'asetsena na n'amambra no tum a ɔma n'enyimnyam dzi mu no tse.

Asempow 23

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔyε edwuma. ɔyε ne ndzinoa dε ɔfa edwuma a ɔpε dε ɔyε, na ɔyε ne ndzinoa dε wɔma no edwumayε mu nhyehyεε pa, na wɔbɔ noho ban fi fietsena ho.
- 2. Dye obiara ne ndzinoa de woma no akatua a ofata n'edwuma a oye a, nyimpa nyiyimu biarannyi mu.
- 3. Obiara a ɔyε edwuma no wɔ ndzinoa dε onya akatua a ɔsε na ɔtsen a ɔbεma ɔnye n'ebusuafo enya asetsena a ɔfata nyimpa n'enyimnyam, na sε ohia mpo a, ɔwɔ dε wɔdze asetsena mu nhyehyεε ho ekyigyina bi foa akatua no do.
- 4. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε otsew anaa odom edwumayεfo kuw bi dua do dze bo n'eyiedzi ho ban.

Asempow 24

Obiara wo ahomgye na bondodziber ho kyɛfa; mber a woahyehyɛ a omma edwumayɛ mmbor do, na akwanma ber a wotua odwumayɛnyi no kaw so kã iyi ho.

Asempow 25

- 1. Obiara wo ndzinoa dε onye n'ebusuafo nya asetsena yi mu eyiedzi a obεma woeenya ahoodzen nye asetsena pa, edziban, akataho, tsenabew, eduyε na asetsena mu nhyehyεε pa.
- 2. Oye obiara ne ndzinoa so de, ze ohwer n'edwuma, oyar, onya dzemdzi bi, no hokafo wu, mpanyinye ma oye mberew, anaade biribi ama ma onntum nnhwe noho a, onya asetsena mu ekyigyina. Owo de mbasiafo a wotur mba na mbofra nyina woma hon mboa soronko. Mbofra nyina, de wowoo hon wo awar ase, anaade wowoo hon wo sonmu, wo de woma hon asetsena mu bambo per.

Asempow 26

- 1. Oye obiara ne ndzinoa de ohu nwoma. Mbofraber mu nwomasua na ahyese nwomasua a otse dem no nnyi de wogye ho sika. Oye nhye de abofra biara nya mbofraber mu nwomasua. Owo de woma mfirdwuma, na nsaanodwuma ho adzesua nye dwumadzi horow ho nwomasua ye beberee. Suapon mu nwomasua so wo de oye beberee na obiara a no mbodzembo fata no woma no ho kwan.
- 2. Owo de nwomasua nyina no botae ye de ohwehwe nyimpa dasanyi no mu nyina no mpontu nye enyidzi kese a obeba nyimpa mu wo adasa hon ndzinoa ahorow a wowo no ho. Owo de otu ntsease, gyaamu-ma-onka na anyenkoye mpon wo aman, nyimpakuw na nyamesom ho ekuw nyina mu; na oboboa atow Amanaman Nkabomu Kuw no dwumadzi ako kan dze ama asomdwee eetsim.
- 3. Awofo wo ndzinoa de wobekyere nwomasua kor a owo de hon mba nya.

Asempow 27

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔdze noho fora ne man m'amambra mu na onya enyigye fi ɔman no n'amandze nsaanodwuma mu na onya kyεfa wɔ abɔdze nyansapε na mfaso a ɔdze ba no mu so.
- 2. Obiara wɔ ndzinoa a ofi abɔdzenyansapε, nwomasua anaa amandze, nsaanodwuma adzeyε bi a noara dze bɔbɔɔ adze no mu ba no ne bambɔ no mu.

Asempow 28

Obiara wɔ ho kwan dε onya kyεfa wɔ asetsena anaa amanaman nhyehyεε a okitsa ndzinoa na fahodzi horow a wɔada no edzi wɔ dɛm Dawurbɔ wɔ Mpaamukã yi mu no mu.

Asempow 29

- 1. Obiara wo asodzi wo nyimpa kuw a otse hon mu no mu; ho nko ara nye bea a no mpontu a odzi mu botum aba a akwansiwdze bi nnyi ho.
- 2. Ber a obi dze ne ndzinoa na ne fahodzi ridzi dwuma no, ɔwɔ dε ɔyε dza mbra hwehwε wɔ no hɔ ama binom so eenya hɔn kyɛfa nye hɔn fahodzi. Ͻwɔ dε onya no bɔ bra tsenenee na ɔyε guadoadzeyε dε mbrε ɔdodow amambu mu eyiedzi adzeyε ho ntsetsee tse.
- 3. Onnyi de wofa kwan biara a otsia Amanaman Nkabomu Kuw no ne nhyehyee do dze hwehwe ndzinoa na fahodzi ahorow yi.

Asempow 30

Onnyi de nyimpa biara ma nkyerease wo Dawurbo yi mu nsem yi ho a obema oman, nyimpakuw anaa ankorankor bi tum ma oaaye biribi a obesee ndzinoa na fahodzi ahorow a woada no edzi wo nwoma yi mu no.